REARM EUROPE
Ή ΠΩΣ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΑΪΖΕΙ
ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΛΗΡΩΝΟΝΤΑΣ ΤΑ ΟΠΛΑ ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΣ ΣΚΟΤΩΣΟΥΝ

Αν δεν είχαμε σημειώσει κατ' επανάληψη, ήδη από την περίοδο της καραντίνας το 2021, την σταθερή μεταστροφή των ευρωπαϊκών οικονομιών προς αυτό που ονομάζουμε «πολεμική οικονομία»[1], το τιτάνιο εξοπλιστικό πρόγραμμα των 800 δισ. ευρώ που εξήγγειλε πρόσφατα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οπωσδήποτε θα μας είχε ξαφνιάσει. Όπως πιθανά ξάφνιασε διάφορους, που εσχάτως ανακάλυψαν τον όρο «πολεμική οικονομία» και τον τσιτάρανε από τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων τους μέχρι τον γενικό τόπο αναπαραγωγής των ατομικών απόψεων σήμερα: τα social media. Παρόλα αυτά, το πλάνο πολεμικού επανεξοπλισμού των ευρωπαϊκών κρατών, που τόσο κυνικά ονομάστηκε Re-Arm Europe προτού δεχτεί κριτική και μετονομαστεί σε Readiness 2030 (λες κι αυτό είναι λιγότερο πολεμοχαρές), σχετίζεται με μια σειρά δομικών προσαρμογών στις οποίες υποβάλλονται οι ευρωπαϊκές οικονομίες ήδη από τον Μάρτη του 2020. Σχετίζεται, επίσης, με σημαντικές ανακατατάξεις που λαμβάνουν χώρα στην γεωπολιτική σκακιέρα της Ευρασίας από τον Φλεβάρη του 2022 και το ξέσπασμα της ρωσο-νατοϊκής σύγκρουσης, σε επίπεδο διεθνούς ενεργειακής πολιτικής και παγκόσμιου εμπορίου. Τέλος, σχετίζεται οπωσδήποτε με τη διαφαινόμενη ύφεση των δυτικών οικονομιών, την επίταση των διεθνών καπιταλιστικών και ιμπεριαλιστικών αντιθέσεων και τον πολεμικό ορίζοντα που διαγράφεται προς το παρόν ως η μόνη ρεαλιστική προοπτική επίλυσής τους. Παρακάτω θα υπενθυμίσουμε τις βασικές γραμμές της πολιτικής ανάλυσης που έχουμε υιοθετήσει γι' αυτά τα περίπλοκα φαινόμενα, γνωρίζοντας ότι θα χρειαστεί να επανέλθουμε σύντομα στο άμεσο μέλλον.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΝΤΙΚΑΘΙΣΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Αυτό που μάθαμε να αποκαλούμε «παγκοσμιοποίηση» δεν ήταν τίποτε άλλο από την αποκρυστάλλωση των διεθνών συσχετισμών οικονομικής και πολιτικής ισχύος μετά τον Β'ΠΠ κάτω από την αμερικανική ηγεμονία. Από τότε οι «περιφερειακές ζώνες εμπορίου» και οι «διμερείς εμπορικές συμφωνίες» μεταξύ κρατών αντικαταστάθηκαν εν πολλοίς από μια ελεύθερη παγκόσμια αγορά. Στην αγορά αυτή το δολάριο επιτελούσε τον ρόλο του γενικού ρυθμιστή της νομισματικής αξίας των εμπορευμάτων τα οποία διακινούνταν ελεύθερα, σε αντίθεση με τους νομικούς περιορισμούς που επιβάλλονταν στην ελεύθερη μετακίνηση των εργατών. Στο πλάι αυτής της σύνθετης διαδικασίας αναπτύχθηκαν μια σειρά από εξόχως σημαντικά φαινόμενα κατά την διάρκεια αλλά και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Για παράδειγμα ο ανταγωνισμός για την ανάπτυξη των τριτοκοσμικών κρατών τη δεκαετία του '50,[2] τα παγκόσμια ξεσπάσματα της ταξικής σύνθεσης στη δεκαετία του '60 καικ η απάντηση των αφεντικών με τη μεγάλη καπιταλιστική αναδιάρθρωση της δεκαετίας του '70. Κατόπιν, η παρεπόμενη ανάπτυξη των οικονομιών της νοτιοανατολικής Ασίας στη δεκαετία του '80, η σάρωση του διπολικού κόσμου μετά τη κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ την δεκαετία του '90 και η φρενήρης χρηματοπιστωτική κούρσα της δεκαετίας του '00. Μέχρι που φτάσαμε στη παγκόσμια καπιταλιστική κρίση της δεκαετίας του 2010 και την τομή-covid 19 πριν το ξέσπασμα της τρέχουσας φάσης της πλανητικής κρίσης-σύγκρουσης.

Στις προηγούμενες δεκαετίες οι ΗΠΑ είχαν αναλάβει για τον λεγόμενο «δυτικό κόσμο» τον ρόλο ενός γενικού οικονομικού, πολιτικού, στρατιωτικού και πολιτισμικού κουμανταδόρου. Ειδικά για την Ευρώπη, αυτός ο ρόλος περιελάμβανε από προληπτικά πραξικοπήματα μέχρι την ίδρυση πολιτισμικών ιδρυμάτων[3] και από πολιτικό φιλελευθερισμό μέχρι πακτωλούς χρημάτων για την οικονομική ανασυγκρότηση των κατεστραμμένων από τον πόλεμο οικονομιών. Ακόμη ειδικότερα, για την κεντροανατολική Ευρώπη περιελάμβανε και την ίδρυση και λειτουργία δεκάδων στρατιωτικών βάσεων που ως στόχο είχαν το λεγόμενο «δόγμα αμυντικής ασφάλειας», δηλαδή την αποτροπή και ανάσχεση της στρατιωτικής ισχύος της Ρωσίας προς την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Ο ρωσο-νατοϊκός πόλεμος που ξέσπασε τον Φλεβάρη του 2022 στα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης ήταν η έμπρακτη ενεργοποίηση αυτού ακριβώς του «δόγματος». Η επιτέλεση του σχετικού στρατιωτικού ρόλου των ΗΠΑ εκφράστηκε με την οργάνωση ενός πραξικοπήματος στο Κίεβο το 2014 και την ανάληψη της πρωτοβουλίας για τη διεξαγωγή ενός κανονικού πολέμου από το 2022 μέχρι πρότινος. Η διαφαινόμενη ήττα του νατοϊκού στρατοπέδου στον πόλεμο αυτό και η ανομολόγητη μέχρι σήμερα στρατιωτική αποτυχία των ΗΠΑ σήμανε –μεταξύ άλλων- την οριστική εγκατάλειψη του παραπάνω δόγματος· άρα σήμανε την σταδιακή απόσυρση της πάλαι ποτέ εγγυήτριας αμερικανικής δύναμης από το πεδίο. Κατά συνέπεια η ανάληψη του δόγματος ασφάλειας των ανατολικών συνόρων της ΕΕ πρέπει στο μέλλον να γίνει από τα ίδια τα κράτη-μέλη που την αποτελούν. Μέσα σε αυτό το ιστορικό πλαίσιο είναι που έρχεται το ReArm Europe, δηλαδή η επίσημη ανακοίνωση της στρατιωτικής προετοιμασίας των ευρωπαϊκών κρατών για τον πόλεμο που σχεδιάζουν να διεξάγουν άμεσα.

ΔΩΣΤΕ ΣΤΟΝ ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΑ ΝΑ ΠΙΕΙ ΚΑΝΕΝΑ ΜΠΑΦΟ ΜΗΠΩΣ ΚΑΙ ΔΕΙ ΤΟΝ ΜΠΑΤΣΗ ΝΑ ΒΓΑΙΝΕ ΑΠ' ΤΟΝ ΤΑΦΟ

Αν κάνετε τον κόπο να διαβάσετε τις πρώτες εκατό σελίδες από το βιβλίο *«Μεταπολίτευση: οικονομία, πολιτική και ταξική πάλη»* που εκδώσαμε πέρυσι, θα δείτε ότι η τριπλέτα *πόλεμος-κρίση-βιομηχανική*

ανάπτυξη δεν είναι καθόλου άγνωστη στην πρόσφατη ιστορία του ελληνικού κράτους. Θα δείτε ότι μετά το τέλος του Β'ΠΠ η ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης της, δηλαδή η δημιουργία μιας εγχώριας βιομηχανίας, ήταν το βασικό πρόβλημα που κλήθηκε να επιλύσει η αμερικανική βοήθεια μέσω του «πακέτου Μάρσαλ». Μπροστά στα οριακά πολιτικά επίδικα της εποχής, ένας αριστερός οικονομολόγος, ο Δημήτρης Μπάτσης, υποστήριζε την προοπτική μιας σοβιετικού τύπου εκβιομηχάνισης της οικονομίας, όπου η «βαριά» βιομηχανία θα είχε τον πρώτο ρόλο. Μπορεί τελικά ο ίδιος να τουφεκίστηκε στο εκτελεστικό απόσπασμα που έστησε για πολλούς σαν και του λόγου του η μεταπολεμική εθνικοφροσύνη, οι ιδέες του ωστόσο αξιοποιήθηκαν μερικώς μετά τον θάνατό του. Μαζί με τις κατασκευές και τον τουρισμό, η ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας αποτέλεσε μια σταθερά των δεικτών της μεταπολεμικής ανάπτυξης. Ο ρόλος που το ελληνόκτητο εφοπλιστικό κεφάλαιο έπαιξε στην διαδικασία αυτή ήταν κρίσιμος. Κατά μία έννοια, παρόμοια είναι και τα ζητήματα που εμφανίζονται σήμερα, μέσα σ' ένα πλαίσιο τελείως διαφορετικό βέβαια.

ΚΑΜΙΑ ΘΥΣΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΣΦΑΓΕΙΑ

Πίσω στα δικά μας, το εξοπλιστικό πρόγραμμα που εξήγγειλε η ΕΕ προβλέπεται να κινητοποιήσει κεφάλαια ύψους 800 δισ. ευρώ μέσα στα επόμενα 5 χρόνια για την κατασκευή και προμήθεια πολεμικού υλικού. Για την ελληνική οικονομία ειδικά, προβλέπεται να δαπανηθούν € 80 δισ. επιπλέον από τις ήδη προγραμματισμένες δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού. Η εύρεση αυτών των πόρων θα γίνει μέσω του τακτικού προϋπολογισμού των κρατών-μελών. Επειδή, όμως, τα κεφάλαια είναι δυσανάλογα με τις σημερινές δημοσιονομικές δυνατότητές τους, τα κράτη-μέλη θα υποχρεωθούν να δανειστούν από τρίτους προκειμένου να τα αντλήσουν άμεσα. Όμως ένας νέος κύκλος δανεισμού για όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ θα σημάνει απευθείας την εγκατάλειψη της πολιτικής των ισοσκελισμένων προϋπολογισμών, κάτι το οποίο θυμόμαστε ότι έγινε ξανά την διετία 2020-2022, όταν ενόψει της «πανδημίας» το κράτος έχωνε με το μπουρί χρήματα στην αγορά. Γι' αυτό στο ReArm Europe προβλέφθηκε αυτός ο αλλόκοτος και κρυπτικός όρος «παράκαμψη του συμφώνου δημοσιονομικής πειθάρχησης» που σε απλά ελληνικά σημαίνει «διόγκωση του δημόσιου χρέους». Τι σημαίνει αυτό για την εργατική τάξη; Περιστολή των δημοσίων δαπανών και αύξηση της φορολόγησης. Κοντολογίς, θα μας βάλουν να διπλοπληρώσουμε τις οβίδες που σκοπεύουν να ρίξουν πάνω στα κεφάλια μας.

Οπωσδήποτε, λοιπόν, το πρόγραμμα επανεξοπλισμού των ευρωπαϊκών στρατών πολύ σύντομα θα μεταφραστεί σε επιπλέον θυσίες για την «ασφάλειά» μας και σε αυξημένα έσοδα για το δημόσιο ταμείο. Πράγμα που θα διευκολύνει την εκ νέου άσκηση μιας αναδιανεμητικής εισοδηματικής πολιτικής.[4] Σ' αυτό το μέλλον που διαγράφεται μπροστά μας, όμως, μας λένε ότι θα έχουμε και «ανταποδοτικά οφέλη». Ποια θα είναι αυτά; Μα φυσικά, η ανάπτυξη της εγχώριας πολεμικής βιομηχανίας που σχεδιάζεται να παράγει το ¼ της αξίας των όπλων που θα αγοραστούν. Και η αλήθεια είναι ότι οι σχεδόν 200 ελληνικές επιχειρήσεις του πολέμου που θα επωφεληθούν δεν είναι καθόλου αμελητέο μέγεθος. Κάποιες από αυτές, όπως π.χ. οι βιομηχανίες της METLEN και METKA του Ομίλου Μυτιληναίος, η ΕΑΒ στο Λαύριο, τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά κ.ά. ήδη έχουν μπει στα ευρωπαϊκά προγράμματα που τρέχουν, προσδοκώντας μεγέθυνση της οικονομικής δραστηριότητάς τους. Και κάποιες άλλες, όπως π.χ. τα τεχνολογικά εργαστήρια της ισραηλινών συμφερόντων Intracom Defence, η THEON του Κρίστιαν Χατζημηνά, η Velos Rotors των Άρη Κολοκυθά και Τάσου Αργυρού από το Ξυλόκαστρο Κορινθίας κ.ά. αναμένεται να εκτινάξουν τους κύκλους εργασιών τους. Πράγμα που πιθανά θα οδηγήσει σε προσλήψεις εργαζομένων και αύξηση των συναλλαγών. Με λίγα, το ReArm Europe είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για να παρατηρήσει κανείς με ποιους τρόπους ο πόλεμος διεισδύει εγκάρσια στη σύνθεση του κεφαλαίου, κινητοποιώντας από βιομηχανικούς κολοσσούς μέχρι ανερχόμενες start-ups, παρέχοντας ώθηση στην ανάπτυξη της οικονομίας, εμπλέκοντας ταυτόχρονα όμως, μια ολόκληρη κοινωνία ώστε να δουλεύει και να καταναλώνει για την υγεία της μηχανής του.

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΙ ΕΤΣΙ Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Μπορεί να ακούγεται περίεργο, αλλά η διεξαγωγή ενός πολέμου απαιτεί μια ισχυρή οικονομία στα μετόπισθεν, που καθόλου δεν «παύει» καθόσον ο πόλεμος μαίνεται, παρά αναδιατάσσεται ως προς τις ροές των κεφαλαίων. Ως κεντρικό σκοπό της συνεχίζει να έχει την εξασφάλιση της καπιταλιστικής συσσώρευσης μέσω της εκμετάλλευσης της εργασίας του προλεταριάτου, με όρους σχετικής ή και απόλυτης αν χρειαστεί πειθάρχησης.

Η πολεμική οικονομία είναι η μορφή που παίρνουν οι εμπόλεμες καπιταλιστικές οικονομίες κατά την διάρκεια της σύγκρουσης. Διακρίνεται από άλλους τύπους οικονομιών ως προς τις αυξημένες δημόσιες δαπάνες σε καπιταλιστικές υποδομές. Γι' αυτό ακούμε να γίνεται τόσος λόγος για την αύξηση κατά 500 εκ. ευρώ του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Διακρίνεται επίσης ως προς την άσκηση χαλαρής δημοσιονομικής πολιτικής και άρα τη διόγκωση του δημόσιου χρέους εξαιτίας του δανεισμού που απαιτούν οι δαπάνες αυτές. Διακρίνεται, επίσης, ως προς την χρήση του πληθωρισμού ως εργαλείου υπερφορολόγησης της εργατικής τάξης για να καλυφθεί το δημόσιο χρέος που είπαμε παραπάνω· ως προς τον έλεγχο και την καταγραφή των διαθέσιμων πόρων κάθε είδους (από τα αποθέματα καυσίμων μέχρι... τα προλεταριακά σώματα), γιατί πολλοί συχνά οι «πόροι» αυτοί αρχίζουν να διαμαρτύρονται για όλα τα παραπάνω. Σε αυτή την περίπτωση χρειάζεται να πειθαρχήσουν στην πολεμική εντολή, αν χρειαστεί και με το στανιό.

Μέσα σε μια τέτοια συνθήκη το εμπόριο δεν διεξάγεται όπως πριν, γιατί ο πόλεμος το έχει ήδη αντικαταστήσει. Οι πολεμικές οικονομίες (καθ' εικόνα των πολεμικών κοινωνιών) δεν είναι «ανοιχτές». Αντικαθίστανται από «κλειστά» σχήματα στις μορφές του εμπορίου και της επικοινωνίας. Επιβάλλονται εμπορικοί δασμοί και περιορισμοί στις συναλλαγές γιατί η οικονομική εξάντληση του εχθρού είναι κι αυτή ένας τρόπος διεξαγωγής του πολέμου: όσο πιο «φτωχός» γίνεται ο γείτονας, τόσο πιθανότερο είναι να ηττηθεί· όσα περισσότερα στερείται, τόσο πιθανότερο είναι να συνθηκολογήσει.

Γι' αυτό, λοιπόν, το πρόγραμμα ReArm Europe δεν είναι καθόλου άσχετο με την αλλαγή της αρχιτεκτονικής του παγκόσμιου εμπορίου. Μπορεί η τελευταία να παρουσιάζεται ως μια «τρέλα» που έπιασε τον Ντόναλντ Τραμπ, η αλήθεια ωστόσο είναι διαφορετική. Ο κόσμος όπως τον ξέραμε αλλάζει δομικά. Τα κράτη στρέφονται προς τον εαυτό τους, φροντίζοντας να φτιάξουν ξανά ισχυρές βιομηχανίες, βάζοντας εμπόδια στο μεταξύ τους εμπόριο, προσδοκώντας να κάνουν τους γείτονες φτωχότερους, ελπίζοντας ότι έτσι στο τέλος θα συγκαταλεχθούν στην πλευρά του νικητή της πλανητικής σύγκρουσης. Το μοναδικό ζήτημα που προς το παρόν δεν τους απασχολεί είναι για πόσο ακόμα θα μπορούν να λογαριάζουν χωρίς εμπόδια.

1. Βλ. ενδεικτικά τη σειρά κειμένων *«Η πολιτική οικονομία της πανδημίας»* (τευχ. 1 έως 7, Απρίλιος 2021 έως Ιούνιος 2023) και την εκδήλωση *«Αυτονομία εντός τριγώνου: πολεμική οικονομία-ενεργειακή κρίση-κοινωνική επιστράτευση»* (Δεκέμβρης 2022), όλα διαθέσιμα στο ερασιτεχνικό site μας antifacommunity.gr/traverso.
2. Αν δεν έχετε τσεκάρει το βιβλίο του Χρήστου Φιλιππίδη *«Σχεδιάζοντας σε εμπόλεμες ζώνες: ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης στη Saigon»* (Futura 2024) πρέπει οπωσδήποτε να το κάνετε!
3. Για περισσότερα σχετικά με τον «πολιτισμό» και τις «ιδέες» ως πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο στρατοπέδων του Ψυχρού Πολέμου βλ. Στρατής Μπουρνάζος, *Η ιστορία μιας ματαίωσης: το CCF και ο πολιτισμικός ψυχρός πόλεμος στην Ελλάδα* (1950-1967), Αντίποδες 2024.
4. Η πρόσφατη πρωθυπουργική εξαγγελία «στα 11 νοίκια το 1 δώρο» και «250 ευρώ μπονάμάς για τους συνταξιούχους» συντάσσονται σε αυτήν ακριβώς την κατεύθυνση.